

THE IMPORTANCE OF PSYCHOLOGY AND COMMUNICATION KNOWLEDGE WITHIN THE DIALOGUE BETWEEN THE INVESTIGATOR AND SUSPECT

Oana Gălățeanu, Assist. Prof., PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: According to art.5 para. (1) from the new criminal procedure code, the judiciary authorities are compelled to ensure, based on evidence, finding the truth regarding the criminal facts investigated and regarding the suspect's or defendant's person. In order to accomplish the criminal justice act, there is absolutely necessary studying and putting to application psychology and communication knowledge with the scope of finding those means adequate for understanding the behavior of the criminal and of his/her facts. The author presents in this work some aspects regarding the activity of defendants or suspects' hearing and discussing with them, activity performed by the competent judiciary authorities, through which they try to highlight the importance of psychology and communication knowledge in the hearing and communicating activity of those under investigation for committing some crimes.

Keywords: hearing, investigator, suspect, defendant, psychology, communication.

I. Pentru îndeplinirea scopului procesului penal, de punere în aplicare a legii penale acelorora care au comis infracțiuni, își aduc aportul instanțele judecătorești, Ministerul Public, organelle de cercetare penală, cu participarea activă a învinuitului/inculpatului, persoanei vătămate, părții civile și a apărătorilor acestora.

Rolul Ministerului Public și al organelor de cercetare penală este acela de a descoperi infracțiunile comise, de a identifica persoanele care le-au comis și, după dovedirea vinovăției lor, de a le aduce în fața instanței judecătorești în vederea judecării legale a inculpaților și a aplicării sancțiunilor prevăzute de legea penală.

Activitatea de descoperire a infracțiunilor, de identificare și prindere a infractorilor, de stabilire a vinovăției lor cu ajutorul probelor, este una precedentă judecării și e necesară pentru certa combatere a infracțiunilor și condamnarea tuturor celor care au încălcat legea penală. Totodată, această activitate trebuie să fie utilă și ca mijloc de prevenire a comiterii unor noi infracțiuni.

Doar prin activități de investigații, de adunare și confruntare de probe, de verificare a eventualelor variante cu privire la cele petrecute și persoana autorului, efectuate în mod eficient, fără publicitate cel mai frecvent, se poate desluși ceea ce la început era vag, se pot diminua tentativele infractorilor de a scăpa de răspundere și se poate elucida cauza sub toate aspectele.

În această fază premergătoare judecării este absolută necesară perfecționarea continuă a modalităților de investigare, ținând cont de realitatea evoluției tehnicilor folosite și perfecționării procedeele de comitere a infracțiunilor și de împiedicare a descoperirii autorilor faptelor infracționale.

În această activitate de urmărire penală sunt implicați procurorul și organelle de cercetare penală.

II. Conform dispozițiilor art.285 al actualului Cod de procedură penală, obiectul urmăririi penale constă în strângerea tuturor probelor necesare ce țin de existența infracțiunilor, identificarea acelor persoane care au comis o infracțiune și stabilirea răspunderii penale a lor, pentru a constata dacă este ori nu cazul de a se dispune trimiterea în judecată.

În ceea ce privește audierea suspectului sau a inculpatului, în art.109 al Codului de procedură penală se prevede (în alin.(1)) și că suspectul sau inculpatul este lăsat să declare tot

ceea ce dorește referitor la fapta prevăzută de legea penală (“ce i-a fost comunicată”), după care I se pot pune întrebări.

Credem că în activitățile de audiere, interogare sau dialog cu persoana suspectului/inculpatului sunt deosebit de importante și de folositoare cunoașterea științifică a individului și analiza lui din perspectivă multidisciplinară. Pentru această cunoaștere sunt importante datele din sfera geneticii umane, noțiunile despre funcțiile și structura sistemului nervos central, cât și cunoștințele psihologice moderne legate de: personalitatea umană și relațiile interpersonale, comportamentul social și manifestările deviate în conduita indivizilor.

Psihologia ca știință analizează omul ca ființă activă și în interacțiune permanentă cu mediul înconjurător și cu mediul social. Cunoștințele de psihologie sunt necesare a fi stăpânite de organele judiciare care desfășoară activitatea de cercetare și investigare a suspectilor și inculpaților. Pentru motivarea acestei opinii pot fi, credem, prezentate drept argumente:

1. Cunoștințele de psihologie vin în sprijinul stabilirii existenței intenției în comiterea unei infracțiuni.

În activitatea organelor de cercetare penală apare frecvent întrebarea dacă o acțiune anume a fost ori nu efectuată cu intenție. Cunoaștem faptul că intenția sub aspect psihologic nu se poate confunda cu acțiunea ei, ea se poate aprecia ca fiind momentul de început al unui proces gândit și dorit al unei acțiuni. Concret, intenția constituie elementul psihologic al unei infracțiuni, care constă în intenția autorului de a obține un rezultat ilicit.

2. O altă noțiune importantă în psihologie este comportamentul individului.

Intr-o definiție clasică a comportamentului, formulată de specialistul James Drever, acesta este apreciat ca fiind o reacție globală pe care un organism o realizează într-o anumită împrejurare dată.

Sub aspect psihologic, comportamentele se pot clasifica în : vizibile (sau deschise) și ascunse. Identificarea acestora din urmă este mai anevoioasă ca urmare a posibilității omului de a-și disimula adevăratele intenții (prin minciună, inducere în eroare, etc) cât și datorită capacității sale de a-și amâna parte din reacții. Organele de cercetare penală sunt confruntate frecvent cu astfel de comportamente ascunse opace. Însă, întrucât asemenea comportare se manifestă în timp și spațiu, le dau acestora posibilitatea de a le analiza și “citi” cât de cât și-n aceste condiții ascunse.

O altă clasificare psihologică împarte comportamentele în:

- relative stabile- ce sunt specifice unui individ și prin aceea că sunt repetitive sau diferite scheme de operare sau gândire, care sunt destul de bine cunoscute celor din apropierea unei persoane. Tocmai pe această repetare a comportamentelor în împrejurări asemănătoare se bazează și acel “modus operandi”(mod de operare), soluții pe care un criminalist pregătit le poate identifica și descifra;

- unice sau ocazionale- ceare, de regulă apar în mod spontan în activitatea oamenilor și evident și a infractorilor. Analizarea acestor comportamente este destul de grea, la fel ca și atribuirea lor cu certitudine unui individ anume.

Sub aspect psihologic noțiunile de *contravenție*, *infracțiune*, *delicvență*, *crimă* reprezintă situații specifice ale fenomenului numit devianță socială. Pentru un psiholog importantă este atitudinea de opoziție față de comunitatea din care face parte individul, încălcarea acelor norme ale comunității respective și nu modalitatea de încălcare. Acest aspect din urmă intră însă în sfera de competență a juriștilor, a organelor judiciare.

Se știe că, comportamentul deviant constituie un caz aparte al comportamentului general și el poate fi determinat fie de individ, fie de comunitatea căreia îi aparține. Psihologii au concluzionat că fenomenele psihosociale (comunicarea, infracționalismul, atitudinile, etc) constituie modalități de exprimare ale interacțiunii persoanelor. Însă, această interacțiune nu este cauza comportamentului deviant ei, practic, ne aflăm pe planul probabilității. Concret,

dacă individual A îl va ofensa pe individual B, nu putem ști cu exactitate ce se va întâmpla, existând mai multe forme de reacție pe care le-ar putea avea individual B, pornind de la atitudinea de indiferență, continuând cu o reacție verbală puternică sau, terminând prin comiterea unei infracțiuni de omor. Acum intervine importanța cunoașterii elementelor de psihologie de către anchetator pentru a putea identifica tipurile de personalități într-o cauză anume, și astfel, pe lângă cunoașterea elementelor de situație, să-și poată spori certitudinea și posibilitatea de a face predicții și postdicții cu un grad ridicat de probabilitate și nu bazat pe întâmplare.

3. Cu privire la utilitatea cunoașterii modalității de operare în activitatea de identificare a autorului/infractorilor, un instrument de lucru îl reprezintă, din perspectivă psihologică, actele repetitive. Ele formează un fel de “marcă a comportamentului infractorilor”, chiar și când ei își modifică, într-o măsură mai mare sau mai mică, metodele operaționale. Acesta întrucât schimbarea nu vizează toate elementele modului de operare. Verificându-se modul de operare, ce reflectă mecanismele psihologice proprii autorului, se va putea analiza în ce măsură și dacă acel mod continuă să garanteze reușita într-un șir de împrejurări complicate. De-a lungul timpului mai multe cazuri grave au fost soluționate prin acest mod de analiză.

Așadar, cunoștințele din psihologie ajută organele de anchetă să constate că în faptele infractorilor se constată, după caz, fie o pornire de revenire în mod periodic la modurile de operare învățate, fie doar o păstrare izolată a unor elemente specifice modului de operare anterior, în cadrul unui șir de acțiuni care dau impresia unei componente integral nouă.

De aceea, este necesar ca, în orice situație, să fie analizate atent toate actele modului de operare cu privire la bunurile vizate, căile de acces/fugă, modul ales pentru atac sau pentru pătrunderea într-o locuință, comportamentul avut la locul faptei, urmele lăsate ori, din contra, evitarea lăsării de urme, revenirea în mod sporadic în locurile unde are legături, precum și alte asemenea aspecte. Având la bază asemenea analize, coroborate cu o interpretare potrivită a comportamentului infracțional, se vor putea identifica anumite elemente importante chiar și în acele cazuri în care cel puțin la prima vedere, nu s-au observat oarece legături cu conduita anterioară.

Având cunoștințele temeinice necesare pentru analiza profilului psihologic al indivizilor pot fi descoperite: modul de operare al unui psihopat; modul de operare-capcană, ce include elemente menite să inducă în eroare organele de urmărire penală sau victimele infracțiunilor cu privire la scopul urmărit, cum este, spre exemplu, tipul de infracțiune denumit înșelăciune, unde este exploatată credulitatea victimei, sau infracțiunea de șantaj; comportamentul violent, agresiv; fenomenele afective și categorii de asemenea fenomene precum: sentimente, emoții concrete, pasiuni.

În ceea ce privește ascultarea și interogarea inculpatului, acestea reprezintă un domeniu complex, dificil și delicat în care se intersectează tot ce este esențial în procesul penal. Ele pot obține rezultate pozitive de excepție atunci când sunt efectuate de practicieni care dețin o informare psihologică și au o intuiție remarcabilă.

În activitatea de cercetare/urmărire penală avem de-a face cu învinuiți de săvârșirea unei/unor infracțiuni care trebuie să aducă explicații cu privire la modalitatea de comitere a acestor fapte. Totodată, există și cauze cu autori necunoscuți în care există doar persoane bănuite de a fi comis faptele cercetate, însă, împotriva cărora nu există probe sau suspiciuni întemeiate. În efectuarea oricărei cercetări penale trebuie ca anchetatorul, cu ajutorul celor bănuți sau învinuiți, să clarifice toate împrejurările în care s-a produs infracțiunea. Această cerință se poate îndeplini prin modalități multiple, cea mai potrivită fiind cea raportată la specificul fiecărui caz concret, cât și la trăsăturile psihologice ale celor implicați în acest raport.

Cunoștințele de psihologie sunt necesar și util a fi folosite în tot cursul procesului de audiere-interogare și, cu precădere în fazele cheie ale cercetării penale, întrucât trebuie ținut cont de realitatea că cei interogați au interese diferite în anchetă și, ca urmare, și atitudini distincte care au în vedere apărarea situației juridice proprii sau, uneori, și a altor participanți la comiterea faptei. Ceea ce-I dă posibilitatea anchetatorului de a nu fi luat prin surprindere este calitatea lui de a prevedea reacțiile distincte, diferite, folosirea cu pricepere a detaliilor.

Aspectele dificile mari apar de cele mai multe ori în cazurile când este necesară interogarea unor indivizi suspectați că au comis infracțiuni extreme de grave, sancționate cu pedepse mari, a unor persoane cu alte infracțiuni comise anterior și cu experiența căpătată în pușcărie sau în mediile în care trăiesc printre alte persoane cu comportamente deviante, ori a unora care au săvârșit infracțiuni diferite și care, urmare a abilității de care au dat dovadă, nu au putut fi prinși și condamnați.

În orice situații, chiar dificile, se impune folosirea singurului mijloc legal admis și care îi respectă persoanei interogate drepturile, reprezentat de folosirea cu pricepere și atunci când trebuie, a metodelor psihologiei judiciare și a practicii criminalistice.

Un alt procedeu psihologic folosit cu succes în anchetarea, audierea și interogarea suspectilor/invinuiților este folosirea factorului surpriză. Se apreciază de către specialiști că acest procedeu acționează asemeni unui “berbec” medieval care distruge acel zid cu care infractorul s-a înconjurat. Succesul acestui mod de cercetare este înregistrat prin faptul că infractorul fiind pus în fața surprizei, numai reușește să-și controleze conduita sigură și mascată de până la momentul respectiv. Prin folosirea acestui procedeu, interogatul este adus într-o stare de șoc emoțional și de nesiguranță și, nemaiputând judeca limpede, clachează deascându-se.

Alt procedeu psihologic folosit cu success de cei care dețin cunoștințe în acest domeniu este acela de expunere în fața infractorului a unor probe izbitoare obținute, atunci când sunt mai mulți participanți, de la acela dintre ei care are psihicul cel mai slab.

Printr-o folosire adecvată a cunoștințelor de psihologie se poate evita efectuarea unor cercetări ce pot avea ca rezultat o eroare judiciară.

III. Pe lângă cunoștințele de psihologie, în sprijinul anchetatorilor vin și elementele de comunicare nonverbală. Cunoașterea acestora este de un real folos în ancheta organelor judiciare competente, având în vedere, conform datelor statistice, că 60-65% din întreaga comunicare interpersonală sunt incluse în comunicarea nonverbală.

Elementele comunicării nonverbale sunt numite uneori “indicii”, pentru că acestea evidențiază adevărata stare mentală a individului cercetat. Putem exemplifica:

> refuzul de a privi- constituie un indicator nonverbal care poate apare în situații în care o persoană se simte amenințată sau când nu îi place ce vede. De aceea, acest indiciu al refuzului de a privi poate da, în cadrul cercetării infractorilor, informația necesară pentru a decide care este calea de urmat în interogatoriu și, în final, poate duce la rezolvarea cazului;

> încrețirea buzelor- este un alt indiciu nonverbal care evidențiază o stare de nemulțumire a persoanei cu privire la un anumit aspect care îi este prezentat;

> schimbările din limbajul corpului- sunt poate cele mai importante indicii nonverbale despre gândurile și intențiile unei persoane. Dăm spre exemplificare următoarele indicii: atingerea sau mângâierea zonei gâtului (ce reflectă o reacție frecventă de calmare folosită de indivizi când sunt stresați); mângâierea/frecarea cu mâna a piciorului (care, în ședințele de interogatoriu ale organelor judiciare se pot constata la cei audiați atunci când li se pun întrebări dificile și care dovedesc că le-au provocat acestora unanume discomfort fie pentru că se știu vinovați, fie pentru că mint); ridicarea și coborârea în ritm alert a pieptului persoanei interogate (ce indică faptul că aceasta este stresată).

Apreciem că, cunoașterea elementelor de comunicare nonverbală este necesară și extreme de utilă în activitatea de anchetă a organelor judiciare pentru că, practice, aceste

elemente sunt prezente permanent și sigure. Concret este greu să comunicăm în mod eficient fără a folosi și mijloacele nonverbale ale comunicării. Orice individ comunică, cu semenii atât prin cuvinte, cât și, în același timp și nevoit uneori, prin gesturi, mimică, postura corpului, accesoriile personale (tatuaje, haine, bijuterii, etc), adică prin elementele de comunicare nonverbale.

Curtea Supremă de Justiție a SUA a admis că mesajele nonverbale în măsura în care sunt observate și decodificate corect, pot fi un sprijin în prevenirea infracțiunilor. A se vedea în acest sens decizia Curții în cazul *Terry v. Ohio*, 1968, 392 U.S.1, prin care a fost demonstrată clar relația dintre gânduri, intenții și comportamentele umane nonverbale¹.

IV. Credem că activitatea de cercetare penală/urmărire penală prealabilă judecătorească este una absolut necesară, importanța ei fiind practic recunoscută și de legiuitor care a prevăzut obligativitatea ei în toate cauzele penale.

Pentru ca această activitate să fie realizată în mod eficient, este necesar a fi cunoscute și folosite cunoștințele din domeniile psihologiei și comunicării și, în special, al comunicării nonverbale. Aceste realități am încercat să le evidențiem motivate și în studiul de față. Am încercat să relevăm că aplicarea noțiunilor și procedurilor din psihologie și comunicare în activitatea judiciară este necesară și sprijinitoare pentru cei chemați prin intermediul legii să realizeze justiția (ofițeri de poliție, magistrați).

Bibliografie

I. Monografii

1. Tiberiu Bogdan, Ioan Sântea, Psihologie judiciară, Themis Cart, București, 2010
2. James Drever, Dictionary of Psychology, Penguin, London, 1966
3. Joe Navarro, Marvin Karlins, Secretele comunicării nonverbale, Meteor Press, București 2008
4. Grigore Theodoru, Tratat de drept procesual penal, ediția a II-a, Ed. Hamangiu, București, 2008

II. Periodice

1. Navarro J & Schafer J.R, Universal principles of criminal behavior: A tool for analyzing criminal intent. FBI Law Enforcement Bulletin (January) 2003

1. Navarro J & Schafer J.R, Universal principles of criminal behavior: A tool for analyzing criminal intent. FBI Law Enforcement Bulletin (January) 2003, pp. 24-24